

Іван Свиноус, Олеся Гаврик
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯЄЧНОГО ПТАХІВНИЦТВА

Галузь яєчного птахівництва демонструє зростаючу динаміку за рахунок інтенсивних факторів розвитку. Так, у 2013 р. усіма категоріями господарств було вироблено 19591 млн шт. яєць від птиці всіх видів, що на 3% більше щодо обсягів виробництва попереднього періоду. Водночас виробництво їх сільськогосподарськими підприємствами становило 12222 млн шт. (на 2% більше від попереднього року); господарствами населення вироблено 7369 млн шт., або більше відповідно на 3%.

Результати аналізу свідчать про скорочення за останні п'ять років кількості сільськогосподарських підприємств – виробників яєць на 52%. У 2013 р. налічувалося 485 господарств, серед них спеціалізованих підприємств – 87 од. Отже, в досліджуваній галузі відбуваються процеси монополізації виробництва яєць, що доводять розраховані індекси концентрації виробництва яєць: у 2006 р. – 97,9 %, 2010 р. – 98,7%, 2013 р. – 98,9 %. Унаслідок цих процесів понад 50% у загальному обсязі промислового виробництва яєць забезпечили підприємства, що входять до агрохолдингу «Авангард»; другу позицію посідає компанія «Інтер-Запоріжжя» із часткою 12% та третю – компанія «Овостар» (8%).

Основним чинником забезпечення збільшення обсягів виробництва є підвищення продуктивності курей-несучок, середньорічна продуктивність яких за період із 1990 по 2013 р. зросла на 35% і становила у 2013 р. в середньому по Україні 289 шт. Підвищення рівня продуктивності курей-несучок пов'язано із модернізацією діючих потужностей та будівництвом нових виробничих об'єктів, заміною птиці на більш продуктивні кроси, впровадженням сучасних високоефективних систем годівлі, оптимізацією виробничих витрат. Позитивні тенденції в розвитку яєчного птахівництва зумовили підвищення рівня рентабельності виробництва яєць у сільськогосподарських підприємствах, який в 2013 р. досяг 53,6 %. Зазначимо, що 23% (із 204 од.) господарств забезпечують високий рівень рентабельності – 107,2% за рахунок нижчого рівня собівартості виробництва (табл. 1).

Високий технологічний рівень виробництва яєць у сільськогосподарських підприємствах першої групи характеризується високим рівнем продуктивності курей-несучок, яка на 46% є вищою за цей показник останньої групи. Іншою характерною ознакою слід вважати відносно низьку частку оплати праці в

структурі виробничої собівартості, що свідчить про зниження трудомісткості виробничих процесів.

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем виробничої собівартості яєць, 2013 р.

Групи за виробничою собівартістю 1 тис. шт., грн	Кількість господарств у групі	Виробнича собівартість 1 тис, грн	Рентабельність, %	Продуктивність, шт.	У тому числі		
					прямі матеріальні витрати	прямі витрати на оплату праці	інші прямі та загально-виробничі витрати
До 400	47	298,35	107,2	312	77,39	4,46	18,14
500	44	436,48	34,7	279	82,15	3,92	13,94
600	35	551,13	8,3	299	79,68	4,59	15,73
700	15	628,94	-10,6	103	75,68	5,44	18,88
900	24	731,81	-27,3	208	76,67	7,05	16,29
більше 900	39	1358,48	-51,4	217	72,21	8,87	18,92

Джерело: складено та розраховано за даними Держслужби статистики України.

Упродовж 2009–2013 рр. найбільшу частку у структурі матеріальних витрат займали корми (майже 80%), решта інші матеріальні витрати (майже 20%). Водночас запровадження інноваційних технологій та посилення внутрішнього контролю призвело до суттєвого зниження витрат матеріальних ресурсів. Так, за 1995–2013 рр. на птахофабриці «Україна» компанії «Овостар» витрати електроенергії у розрахунку на 1000 яєць знизилися більш як у 4 рази, газу – в 9 разів, води – у 7,5 рази. Результати групування доводять, що в сільськогосподарських підприємствах із рівнем матеріальних витрат до 60% найнижче значення виробничої собівартості – 387,22 грн/1 тис. шт., яєць.

Стаття «корми» займає найбільшу частку в структурі матеріальних витрат, яка має тенденцію до зниження. За останні три роки рівень витрат кормів був наближений до нормативного значення (1,3 ц корм. од/тис. шт. яєць). Результати дослідження свідчать про взаємозв'язок між вартістю кормів, їх окупністю та продуктивністю: у підприємствах першої групи, де найнижчою є частка витрат на корми у виробничій собівартості – 62,7%, продуктивність дорівнює 283 шт. на рік, найнижчий рівень собівартості – 255,54 грн/1 тис. шт., що на 9,4% нижче від середнього по Україні.

Важливим чинником зниження собівартості виробництва яєць є оптимізація витрат на корми, що орієнтує підприємства на організацію власного вирощування зернових культур. Так, агрохолдинг «Овостар» у 2013 р. лише на 60,2% покривав потреби у кормах за рахунок власного виробництва, іншу частку він поповнював за рахунок купівлі зернових культур безпосередньо у виробників, здійснюючи сушіння й очищення зерна на власних

потужностях. З подорожчанням концентрованих кормів для птиці більшість господарств-виробників яєць переглядають раціони годівлі, що призводить до зниження рівня збалансованості та поживності, а також до використання заміників.

Значну частку у структурі повної собівартості продукції підприємств яєчного птахівництва посідають трансакційні витрати, які пов'язані із координацією діяльності суб'єктів у ринковому середовищі та в рамках ієрархічної структури підприємства, а також неявні витрати у вигляді втрат. Встановлено, що упродовж досліджуваного періоду спостерігається значний діапазон коливань величини та частки цих витрат в структурі повної собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на виробництві яєць.

Таку тенденцію можна пояснити високою мінливістю зовнішнього середовища функціонування підприємств галузі яєчного птахівництва, а також недосконалістю ведення обліку в них, що ускладнює встановлення закономірностей формування трансакційних витрат та впливає на їх величину. Окрім того, слід зазначити, що у фінансово-економічній звітності підприємств яєчного птахівництва не відображається інформація щодо понесених витрат на лобювання інтересів, втраченої вигоди, різного роду прихованих виплат у вирішенні певних спірних питань із контрагентами ринку, пошук інформації та ін. Вважаємо, що з метою оптимізації величини трансакційних витрат підприємства необхідно забезпечити наступне: виділення категорій трансакційних витрат; проведення розподілу витрат не тільки за видами, але й за періодами, в яких вони можуть виникати; визначення найбільш значимих видів трансакційних витрат із зазначенням періодів, в яких вони виникають; виявлення можливих причин виникнення тих чи інших видів трансакційних витрат; аналіз витрат щодо пошуку інформації, який можна здійснити за допомогою загальновідомих методів: бенчмаркінг структури трансакційних витрат пошуку інформації; вартісний аналіз, що базується на вивченні окремих видів витрат та напрямів їх мінімізації; функціонально-вартісний аналіз, метою якого є ретельне вивчення складових процесу реалізації яєць та їх стандартизації з метою мінімізації витрат; скорочення трансакційних витрат шляхом зменшення кількості посередників. За такого підходу підприємства яєчного птахівництва та інтегровані з ними господарські структури одержать доступ до повної достовірної інформації, а обмін нею відбуватиметься швидше. Запропонований методичний підхід до визначення величини та структури трансакційних витрат птахівничих підприємств дасть змогу здійснювати перерозподіл внутрішніх і зовнішніх трансакцій, сутність яких полягає у порівнянні величини трансакційних витрат, джерелом яких є власні підрозділи підприємства, і які виникають внаслідок ринкових трансакцій.